

Domišljato i originalno djeluje autorovo tumačenje o tome što književnost, prvenstveno poeziju, čini epitafski vrijednom. »Prelazeći na naročit, neobičan, 'pesnički' jezik ožalošćeni mogu bez rizika po sebe i okolinu da uvedu reč u samo čutanje smrti, jer taj jezik ima, ako se tako može reći, profilaktičke osobine u odnosu na smrt, štiti od nje ne opasne, zarazne blizine. Kad se govori u stihu ili ritmu svečane proze, kad je dete 'čedo', sestra 'mila seja', kad su talasi 'nezajažljivi valovi', kad nebo 'gasne' a noći 'snivaju', onda se obraćanje mrtvima i razgovor sa njima smeštaju u bezbedan jezički prostor, sve izrečeno i napisano jasno je usmereno ka simboličkom, metafizičkom planu« (100). »Pored toga što prelazak na pesnički jezik u stanju emotivne potresenosti izazvane smrću deluje profilaktički, postoji i neka vrsta prečutne saglasnosti da se književna retorika primi kao remećenje, 'iskrivljavanje' jezika izazvano gubitkom emotivne i mentalne ravnoteže. Tako književnost na groblju ima još jednu globalnu funkciju: da bude znak naročitog stanja ožalošćenih, koji su van sebe, jer su van svog jezika« (101).

Zorica Rajković

Tome Sazdov, Pregled na makedonskata narodna proza, Kultura, Skopje 1981, 160 str.

Prvo izdanje knjige izišlo je iz tiska 1970. godine. Zbog velikog zanimanja znanstvene i kulturne javnosti u Makedoniji, ali i drugdje, izdanje je rasprodano, pa se kao rezultat toga pojavilo drugo (1981), koje je objavljeno bez ikakvih izmjena i dopuna.

Knjiga se sastoji od devet poglavlja (5—134), **Kratice** (151—152) i **Bibliografije** (153—154).

U prvom poglavlju naslovljenom **Porijeklo i podjela** autor iznosi povijesni pregled istraživanja makedonske narodne proze. Razloge ne-

dovoljne istraženosti ove vrste narodnih tvorevina objašnjava činjenicom da su se narodne pripovijetke dugo vremena nalazile u drugom planu folklorističkih istraživanja (ne samo u Makedonaca). Makedonska je narodna proza bila, zbog neprirodnog društveno-političkog, kulturno-prosvjetnog i ekonomskog položaja u kojem se nalazio makedonski narod stoljećima, objavljivana uglavnom izvan granica Makedonije, tako da je bila teško dostupna našim ljudima. Nesistematičnom istraživanju proznog folklor, prema autoru, pridonijela je, isto tako, i nestručnost malog broja makedonskih folklorista. Prvi znanstveni prilozi koji obrađuju žanrove makedonske narodne proze bili su poduhvati stranih folklorista (npr. Jiřija Polivke). Prva zapisana makedonska narodna priča **Car Filip sos slonceto činit oblogu** (Car Filip sa suncem stvara oblak) potječe od poznatog ruskog slavista Viktora Ivanovića Grigorovića (1845. godine). »Do prvog tiskanja makedonskih narodnih pripovijedaka došlo je 1863. godine, kad su u zagrebačkom književnom almanahu 'Biser' objavljene dvije narodne priče iz zapisa Konstantina Miladinova« (7).

Prvi zbornik makedonskih narodnih priča — djelo Kuzmana Šapkareva — izišao je iz tiska 1885. godine u Plovdivu. Veći broj proznih materijala koje su sakupili makedonski sakupljači (M. Cepenkov, K. Šapkarev, A. Kostancev, D. Matov, D. i K. Molerov, E. Sprostranov, A. P. Stoilov, Arg. Aleksiev, St. Bonev, T. G. Ecov, P. A. Čarov i drugi) tiskan je u »Sbornik na narodni umotvoreniija, nauka i knižnina« u Sofiji. U Pragu je 1932. godine Akademija znanosti objavila zbornik **Lidové povidky jhomakedonské** koje je sakupio St. Verković. Makedonske narodne pripovijetke objavio je i poznati francuski slavist André Mazon 1923. godine.

Autor se u nastavku poglavlja država na razvoju makedonske narodne proze poslije oslobođenja (1945), dajući opći pregled objavljenih proznih materijala, studija i

znanstvenih radova, izražavajući nezadovoljstvo malim brojem stručnih i znanstvenih priloga posvećenih makedonskom proznom stvaralaštvu. Na kraju poglavlja prikazuje napore međunarodne folkloristike u definiranju i klasificiranju narodnih pripovijedaka i ostalih proznih žanrova.

U drugom poglavlju, **Pripovijetkama o životinjama i basnama**, Szdov je napravio pregled folklorističkih spoznaja o porijeklu pripovijedaka o životinjama. Prihvata mišljenje da pripovijetke o životinjama spadaju među najstarije narodne umotvorine uopće. To mišljenje primjenjuje i na makedonske pripovijetke o životinjama, a kao dokaz navodi primjer pripovijetke **Arslanot i glušec** (Lav i miš — Šapkarev, br. 140). Do kraja poglavlja analizira ulogu likova junaka iz pripovijedaka o životinjama i basni. Najčešće se susreću lisica, medvjed, vuk, zec, zmija, pas, lav i miš.

U trećem poglavlju pod naslovom **Bajke**, istim načinom izlaganja, iznosi postojeća mišljenja do kojih je došla folkloristička znanost o genezi i razvoju ove vrste pripovijedaka. Analizira junake i njihovo značenje pri oblikovanju sižeja bajki (fantastičnih ili čudesnih pripovijedaka). Kao najpoznatije, najprisutnije, junake u makedonskim narodnim pripovijetkama autor navodi: najmlađeg brata, odnosno najmlađu sestru, siromašnog dječaka, ovčara, cara, caricu i dr. Od mitoloških bića najčešće susrećemo vile, prorokice i đavla.

Novele (četvrto poglavlje) najveći su dio cjelokupnog fonda makedonskih narodnih proznih oblika. Makedonske novele, prema autoru »sadrže mnogo internacionalnih motiva, ali originalno preoblikovanih na domaćem tlu prema regionalnim uvjetima i ambijentu«. Prema iznietoj klasifikaciji, makedonske novele obuhvaćaju sjedeće skupine motiva: o bogatim trgovcima, svećenstvu, sucima. Ti su motivi obrađeni u kronološki najmlađim novelama koje su nastale potkraj prošloga stoljeća kad se u Makedoniji javila gradska

aristokracija i buržoazija. To se odnosi i na novele o obiteljskom životu, pravdi i krivdi, haramijama, ljudskim nedostacima, nesnosnom životu makedonskog naroda pod ropstvom (društvenim odnosima). Karakteristike tih proznih djela, prema autoru, ogledaju se u demokratskošću, humorističkom izrazu i satiri koje novele približavaju anegdoti.

U petom poglavlju, **Anegdotama**, analizira se ta vrsta proznih umotvorina. Autor prihvaća, kao i za novele, opće folklorističko mišljenje da »između narodnih novela i anegdota gotovo i ne postoji idejno-tematska razlika« (77). Njihova karakteristična odlika je kratkoća i konciznost s izrazitim humorom.

Legende i predaje (šesto poglavlje) autor ubraja među najstarije makedonske narodne umotvorine. Makedonske narodne legende dijele na: kozmogonijske, etnogenetske, mitološke, vjerske, povijesne i etnološke. Predaje se, u ovom tekstu, dijele na povijesne i etnološke. Sadržaj povijesnih predaja uglavnom se odnosi na turska osvajanja makedonskih gradova i sela, kao i na druge događaje izazvane tom historijskom pojavom. Život i djelo Klimenta i Nauma Ohridskog isto su tako našli odraz u narodnim predajama o Kraljeviću Marku (Marko Krale). S tim ličnostima povezane su mnoge etnološke predaje. Prema autoru, etnološke su brojnije od svih drugih žanrova makedonskih narodnih predaja.

Sedmo poglavlje obrađuje **poslovice i uzrečice** kao vrste narodnih umotvorina koje se u tekstu tretiraju kao najrasprostranjenije u našem narodu. O porijeklu poslovice i uzrečica prihvaća se mišljenje da su stare koliko i čovjek. »U nedostatku pismenih dokumenata o porijeklu poslovice i uzrečica, tragovi prvobitnog mišljenja prisutnog u njima govore o dubokoj starosti tih umotvorina« (13). Izvore poslovice i uzrečica autor traži u radnom iskustvu i općim opservacijama naroda. Javljaju se kao kondenzirani izvodi iz basni, novela i anegdota, pisane književnosti, narodnoga stva-

ralaštva drugih naroda — Turaka, Grka i Vlaha. Autor kao najčešći motiv u makedonskim poslovicama i uzrečicama navodi rad — zemljoradnju i stočarstvo. U nastavku se zadržava na ulozi i značenju poslovice i uzrečica u životu našeg naroda i društva uopće.

Na nekoliko stranica pretposljednje poglavlja obrađene su **zagonetke**. Tome se Szodov zadržava na njihovu razvoju, tematici i značenju njihove primjene u životu čovjeka iz naroda.

Posljednje poglavlje knjige posvećeno je stilistici i kompoziciji narodne proze. U prvom se redu uspoređuje stil pjesama i pripovijedaka, pa se kaže da je pripovijetka zahvaljujući slobodnijem umjetničkom obliku imala više varijanti od narodne pjesme. Kao najzastupljeniju stilsku figuru u makedonskim narodnim proznim djelima autor ističe alegoriju, koja nalazi punu primjenu u poslovicama i uzrečicama. Ironija se upotrebljava uglavnom u anegdota, novelama i basnama, a personifikacija pri oživljavanju čudotvornih predmeta, dok se hiperbola ističe kao stilski izraz legendi i predaja. U stilska sredstva makedonske narodne proze spadaju još i epitet, metafora, metonimija, sinegdoha, komparacija, dijalog i dr.

Primjeri u knjizi zauzimaju značajno mjesto kao potvrda autorovih teoretskih razmišljanja.

Aleksandra Popvasileva

(Preveo s makedonskog
Borislav Pavlovski)

Lajos Vargyas, Hungarian Ballads and the European Ballad Tradition, Akadémiai Kiadó, Budapest 1983, I, 304 str.; II, 960 str.

Avtor je to svoje delo objavil najprej v madžarščini, l. 1976, toda šele s prevodom v angleščino je postalo dostopno strokovni javnosti in drugim, ki se zanimajo za evropsko baladno izročilo.

Prva knjiga se začinja s kratkim uvodom, v katerem se avtor zahvaljuje strokovnim kolegom iz raznih evropskih dežel za doslej izkazano pomoč v gradivu in nasvetih ter skromno izjavlja, da svoja spoznanja ne smatra za edino veljavna. Nasprotno meni, da jim bo mogel dati dokončno obliko šele, ko bodo ob tem njegovem delu tudi drugi povedali svoje, ko bodo izšli vsaj katalogi baladnih tipov drugod. Svoje delo presoja kot študijo o evropskem baladnem izročilu, zasnovano na zgledih iz madžarskega izročila.

Poglavja o mestu balade med literarnimi in folklornimi zvrstmi (str. 19—47) uvede z vprašanjem, kaj je balada in v odgovor navaja najprej mnenja raznih raziskovalcev, nato pa ob primerjanju izročila evropskih narodov z madžarskim ugotavlja vsebinske in oblikovne značilnosti balade ter skuša dognati njeno razmerje do drugih pripovednih zvrsti, ki jih je mogoče imeti za njene predhodnike ali za vir tematike.

V naslednjem poglavju (str. 48—69) se zavzema za komparativno metodo raziskovanja balad, češ da z njo lahko ugotovimo razvoj neke baladne teme pri raznih narodih, na katerem območju je obravnavana balada nastala oz. od kod se je verjetno razširila, če so skladnosti v variantah raznih narodov posledica medsebojnih stikov ali so variante nastale neodvisno. Opozarja, da je pri tem treba upoštevati zgodovinske, družbene in kulturne razmere posameznih narodov. Po avtorjevem mnenju je začetek baladne poezije iskati pri velikih narodih zahodne Evrope, zlasti v srednjeveški Franciji, od koder so novo pesemsko zvrst francoski kolonisti prinesli na Madžarsko in se je od tam razširila na vzhod, sever in jug. Na koncu poglavja avtor opozarja na napake, ki so jih zagrešili raziskovalci, ker pri obravnavi balad svojega naroda niso dovolj upoštevali francoskega gradiva. Seveda je uspešna primerjava mogoča šele na podlagi nacionalnih baladnih katalogov, ki upoštevajo objavljene in neobjavljene